

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-59>

УДК 338.24

МЯГКИХ Ірина

Київський національний університет технологій та дизайну

<https://orcid.org/0000-0003-3868-9643>

ДЕМ'ЯНЕНКО Тетяна

ННІ «Українська Інженерно Педагогічна Академія» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

<https://orcid.org/0000-0001-9362-635X>

ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

В умовах воєнних дій в Україні спостерігається різке скорочення економічної активності та зниження результативності підприємницької діяльності. Незважаючи на це, завдяки державній підтримці та міжнародній допомозі, зокрема від країн Європи, вдалося частково відновити та забезпечити функціонування суб'єктів господарювання навіть під час війни. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до нових умов і продовжувати свою діяльність у складних обставинах. Підтримка з боку держави була спрямована на створення сприятливих умов для ведення бізнесу, що включало зниження податкового навантаження, спрощення митного оформлення та інші заходи. Фінансування інвестиційних проєктів від іноземних інвесторів допомогло підтримувати малий і середній бізнес, що, у свою чергу, дозволило забезпечити населення робочими місцями. Процес повоєнного відновлення країни та підприємництва буде проходити в кілька етапів, в залежності від пріоритетів. Ключовими напрямками є відновлення інфраструктури на деокупованих територіях, налагодження бізнес-зв'язків, відбудова житла та соціальних об'єктів для забезпечення повернення населення. Важливу роль у цих процесах відіграє ресурсний потенціал кожної конкретної території після завершення бойових дій. На сьогодні відновлення економічної та соціальної складової розвитку регіонів і країни загалом є актуальним завданням для влади, бізнесу та суспільства.

Для збереження життєздатності підприємництва в умовах воєнного стану необхідно впроваджувати ефективні стратегії, що включають державну підтримку, міжнародну допомогу, пошук нових ринків збуту та адаптацію до зміненої економічної ситуації. Важливим аспектом залишається післявоєнне відновлення, яке потребує комплексних підходів до відновлення інфраструктури, виробничих потужностей та бізнес-зв'язків. Проблеми ведення підприємницької діяльності в Україні під час воєнного стану значно ускладнили умови функціонування бізнесу. Основними викликами стали руйнування логістичних ланцюгів, зменшення купівельної спроможності населення, втрата доступу до фінансових ресурсів, міграція робочої сили та регуляторні зміни. Попри ці труднощі, підприємства продовжують адаптуватися завдяки державній підтримці, допомозі міжнародних партнерів та пошуку нових ринків збуту.

Вирішальним фактором для відновлення економіки після війни стане комплексний підхід до відбудови інфраструктури, підтримки бізнесу та залучення інвестицій. Тільки спільними зусиллями держави, бізнесу та міжнародної спільноти можливо забезпечити стабільний розвиток підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Ключові слова: підприємництво; повоєнне відновлення; розвиток, воєнний стан, проблеми.

МІАНКУКН Ірина

Kyiv National University of Technologies and Design

DEMIANENKO Tetiana

NNI "Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy" KhNU named after V.N. Karazina

PROBLEMS OF BUSINESS ACTIVITY IN UKRAINE DURING MARITAL STATUS

The study of the problems of conducting business activities in the conditions of martial law is extremely relevant, since entrepreneurship itself plays a key role in the recovery of the economy of Ukraine. Studying these problems will allow not only to identify the main obstacles for business, but also to propose concrete solutions to overcome them, which is critical for the post-war recovery of the country.

In the context of hostilities in Ukraine, there is a sharp decline in economic activity and a decrease in the effectiveness of entrepreneurial activity. Despite this, thanks to state support and international assistance, in particular from European countries, it was possible to partially restore and ensure the functioning of business entities even during the war. This allows businesses to adapt to new conditions and continue their operations in difficult circumstances. Support from the state was aimed at creating favorable conditions for doing business, which included reducing the tax burden, simplifying customs clearance and other measures. Financing of investment projects from foreign investors helped to support small and medium-sized businesses, which, in turn, made it possible to provide the population with jobs. The process of post-war reconstruction of the country and entrepreneurship will take place in several stages, depending on priorities. The key areas are the restoration of infrastructure in the de-occupied territories, the establishment of business ties, the reconstruction of housing and social facilities to ensure the return of the population. An important role in these processes is played by the resource potential of each specific territory after the end of hostilities. Today, the restoration of the economic and social component of the development of the regions and the country as a whole is an urgent task for the government, business and society.

The purpose of the study is to identify and analyze the main problems of doing business in Ukraine during martial law, as well as to develop recommendations for supporting and restoring entrepreneurship in crisis situations, in particular in the war and post-war periods.

Entrepreneurial activity is a key element of the functioning of the state, especially under martial law. During this period, existing problems have become more acute, in particular for micro, small and medium-sized businesses. Entrepreneurs face new challenges, such as disrupted supply chains, declining consumer demand, lost labor, and the need to adapt to uncertainty. In such conditions, the issue of ensuring stability and development of entrepreneurship becomes a priority for the state and society. The

study of the problems of doing business in wartime allows not only to identify existing difficulties, but also to develop effective strategies to support enterprises, in particular, small and medium-sized enterprises, which are the basis of the Ukrainian economy. In the context of the ongoing martial law in Ukraine, entrepreneurial activity has faced unprecedented challenges and difficulties. Martial law has led to significant changes in the economic environment that have affected all aspects of business, from production to the supply of goods and services.

To maintain the viability of entrepreneurship under martial law, it is necessary to implement effective strategies that include state support, international assistance, search for new markets and adaptation to the changed economic situation. Post-war reconstruction remains an important aspect, which requires comprehensive approaches to the restoration of infrastructure, production facilities and business ties. The problems of doing business in Ukraine during martial law have significantly complicated the conditions for business functioning. The main challenges were the destruction of logistics chains, a decrease in the purchasing power of the population, loss of access to financial resources, labor migration and regulatory changes. Despite these difficulties, enterprises continue to adapt thanks to government support, the help of international partners, and the search for new markets.

The decisive factor for economic recovery after the war will be a comprehensive approach to rebuilding infrastructure, supporting businesses and attracting investment. Only through the joint efforts of the state, business and the international community can it be possible to ensure the stable development of entrepreneurial activity in Ukraine in the conditions of the war and post-war period.

Keywords: Entrepreneurship; post-war reconstruction; development; martial law, problems.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Дослідження проблем ведення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним, оскільки саме підприємництво відіграє ключову роль у відновленні економіки України. Вивчення цих проблем дозволить не лише ідентифікувати головні перешкоди для бізнесу, але й запропонувати конкретні рішення для їх подолання, що є критично важливим для післявоєнного відновлення країни.

В умовах воєнних дій в Україні спостерігається різке скорочення економічної активності та зниження результативності підприємницької діяльності. Незважаючи на це, завдяки державній підтримці та міжнародній допомозі, зокрема від країн Європи, вдалося частково відновити та забезпечити функціонування суб'єктів господарювання навіть під час війни. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до нових умов і продовжувати свою діяльність у складних обставинах. Підтримка з боку держави була спрямована на створення сприятливих умов для ведення бізнесу, що включало зниження податкового навантаження, спрощення митного оформлення та інші заходи. Фінансування інвестиційних проєктів від іноземних інвесторів допомогло підтримувати малий і середній бізнес, що, у свою чергу, дозволило забезпечити населення робочими місцями. Процес повоєнного відновлення країни та підприємництва буде проходити в кілька етапів, в залежності від пріоритетів. Ключовими напрямками є відновлення інфраструктури на деокупованих територіях, налагодження бізнес-зв'язків, відбудова житла та соціальних об'єктів для забезпечення повернення населення. Важливу роль у цих процесах відіграє ресурсний потенціал кожної конкретної території після завершення бойових дій. На сьогодні відновлення економічної та соціальної складової розвитку регіонів і країни загалом є актуальним завданням для влади, бізнесу та суспільства.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Розвиток підприємництва досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто виділити праці: Н. Васильця, Ю. Вітківського, І. Гончаренко, О. Дудник, В. Дикань, К. Нікітенко, О. Смігунової, Н. Фролової, В. Чобіток та інших. Однак специфіка розвитку підприємництва в умовах воєнного та повоєнного періоду залишається малодослідженою. Це створює необхідність більш детального аналізу і дослідження цієї теми, особливо в сучасних реаліях.

ВИДІЛЕННЯ НЕДОСЛІДЖЕНИХ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Недосліджені частини загальної проблеми впливу військових дій на зміни у взаємодії між бізнесами, постачальниками, споживачами, а також на внутрішні та зовнішні ринки, специфічні виклики та можливості для малого та середнього бізнесу під час війни, а також ефективність державної підтримки для цього сегменту, вплив мобілізації населення, переселення працівників і втрати кадрів на функціонування бізнесу, а також проблеми з забезпеченням робочої сили, питання довгострокових стратегій відновлення бізнесу після завершення військових дій, включаючи залучення інвестицій, відбудову інфраструктури та повернення до нормальної діяльності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є виявлення та аналіз основних проблем ведення підприємницької діяльності в Україні під час воєнного стану, а також розробка рекомендацій щодо підтримки та відновлення підприємництва в умовах кризових ситуацій, зокрема у воєнний та повоєнний періоди.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підприємницька діяльність є ключовим елементом функціонування держави, особливо в умовах воєнного стану. У цей період загострилися вже існуючі проблеми, зокрема для малого та середнього бізнесу.

Підприємці стикаються з новими викликами, такими як порушення ланцюгів постачань, зниження споживчого попиту, втрата робочої сили та необхідність адаптації до умов невизначеності. У таких умовах питання забезпечення стабільності та розвитку підприємництва стає пріоритетом для держави і суспільства. Дослідження проблем ведення бізнесу в умовах війни дозволяє не лише виявити існуючі труднощі, але й розробити ефективні стратегії для підтримки підприємств, зокрема, малих і середніх, які є основою економіки України.

В умовах воєнного стану, що триває в Україні, підприємницька діяльність зіткнулася з безпрецедентними викликами та труднощами. Військовий стан призвів до значних змін у економічному середовищі, які вплинули на всі аспекти бізнесу, від виробництва до постачання товарів та послуг. Основні проблеми представлено на рис.1.

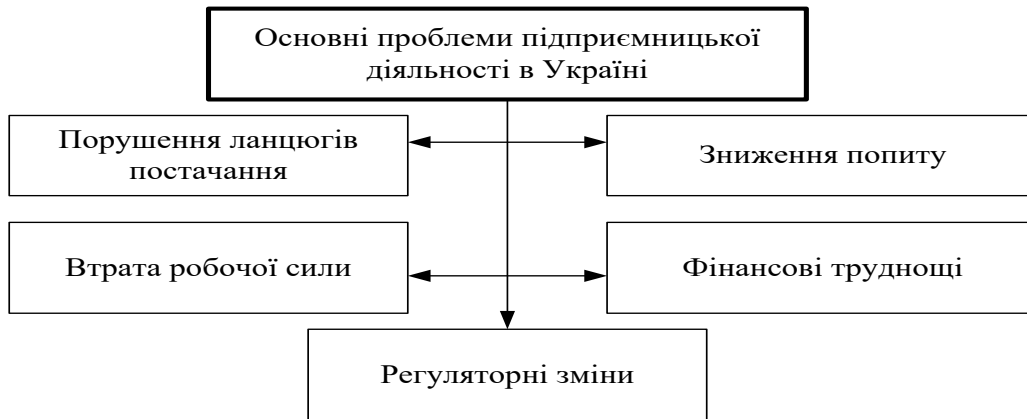

Рис.1. Основні проблеми підприємницької діяльності в Україні під час воєнного стану

Підприємницька діяльність в Україні під час воєнного стану стикається з численними викликами, але водночас демонструє стійкість і готовність до адаптації. Успішне ведення бізнесу в таких умовах вимагає гнучкості, інноваційного підходу та здатності до швидкої реакції на зміни в ринковому середовищі. Важливо, щоб державна підтримка та ресурси сприяли відновленню та розвитку підприємництва в Україні після закінчення бойових дій [7].

Основним завданням розвитку підприємництва є знаходження нових клієнтів та ринків збуту, оскільки попередні ланцюги постачань фактично зруйновані. Це стосується, зокрема, територій, які перебувають у тимчасовій окупації, а також прикордонних регіонів. Військові дії призвели до серйозних руйнувань інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів та зниження купівельної спроможності населення. Підприємства вимушені адаптуватися до нових реалій, шукати нові ринки збуту та вирішувати питання фінансової стабільності. Міграція робочої сили, правові труднощі та психологічний тиск також є важливими факторами, які стримують розвиток бізнесу. Вивчення цих перешкод дозволяє визначити шляхи підтримки та подальшого відновлення підприємницької діяльності в Україні [6].

Основними перешкодами для розвитку підприємництва сьогодні є: зниження попиту на певні товари та послуги; руйнування необхідних ланцюгів постачання; значне зростання вартості товарів і послуг, що змушує виробників підвищувати ціни, що в свою чергу негативно впливає на попит; зростання цін на обладнання; втрата клієнтів і звуження ринків постачання; вичерпання оборотних коштів і обмеження фінансових ресурсів. До ключових перешкод для розвитку підприємництва в сучасних умовах господарювання в Україні можна віднести такі (рис.2).

Рис.2. Основні перешкоди розвитку підприємництва в Україні в умовах воєнного стану

Усі ці чинники значно ускладнюють ведення підприємницької діяльності в Україні під час війни. Підприємцям необхідно знаходити нові способи адаптації, запроваджувати інноваційні рішення та розширювати співпрацю з міжнародними партнерами, щоб забезпечити виживання та сприяти відновленню економічної активності. Для підприємницької діяльності період війни став часом великих викликів, проте одночасно відкрив нові можливості для розвитку через впровадження інноваційних рішень, розширення співпраці та пошук нових ринків. Ключовими факторами успіху стають гнучкість, адаптивність та здатність до швидкої трансформації. Лише ті підприємства, які зможуть швидко пристосовуватися до змін і вивчати нові можливості, мають шанси не тільки пережити кризу, а й закласти основу для свого подальшого розвитку в повоєнний час.

Основні рішення для розвитку та підтримки підприємництва в умовах воєнного стану та подальшого відновлення економіки включають низку стратегій, спрямованих на збереження існуючих бізнесів, їх адаптацію до нових умов та стимулювання росту [5]. Ключові рішення, які можуть сприяти розвитку підприємницької діяльності під час військового стану та після його закінчення:

- податкові пільги та полегшення податкового навантаження. Запровадження податкових пільг для малого і середнього бізнесу може стати важливим інструментом підтримки підприємців у складні часи. Спрощення податкового адміністрування, відтермінування або зниження податкових ставок дозволяє бізнесу зберегти оборотні кошти та зосередитись на збереженні робочих місць.

- державні програми підтримки бізнесу. Введення грантових та кредитних програм для підприємців є важливим рішенням для збереження й розвитку бізнесу. Такі програми можуть включати доступні кредити на розвиток бізнесу, підтримку інноваційних проєктів, фінансування стартапів або допомогу в реконструкції виробничих потужностей.

- забезпечення доступу до фінансових ресурсів. У воєнний час і в період післявоєнного відновлення фінансування є критично важливим для виживання підприємств. Надання державних і міжнародних фондів для відновлення або розширення бізнесу дозволить підприємцям зберегти конкурентоспроможність та забезпечити економічну стабільність.

- цифровізація бізнесу та онлайн-торгівля. Підтримка підприємців у переході до цифрових форматів ведення бізнесу є ключовою у нинішніх умовах. Держава може сприяти розвитку електронної комерції, надаючи підприємцям технічну, освітню та інфраструктурну підтримку для створення онлайн-магазинів, автоматизації процесів та впровадження нових технологій.

- розвиток експортних можливостей. Вихід на нові міжнародні ринки може стати важливою стратегією для українських підприємств. Держава та міжнародні організації можуть допомагати підприємствам у пошуку нових клієнтів за кордоном, надавати інформаційну та консультативну підтримку щодо експортних процедур, стандартів і вимог на зовнішніх ринках.

- відновлення інфраструктури та логістичних мереж. Післявоєнне відновлення інфраструктури є критично важливим для нормального функціонування бізнесу. Будівництво та відновлення транспортних, енергетичних і комунікаційних мереж дозволить підприємствам ефективніше постачати товари та послуги, розвивати логістичні зв'язки та підвищити конкурентоспроможність.

- освіта та навчання для підприємців. Програми навчання та професійного розвитку для підприємців можуть допомогти їм краще адаптуватися до нових викликів. Курси з управління ризиками, цифрової трансформації, інновацій та експорту дозволять підприємцям підвищити свої навички та успішно вести бізнес у нових умовах.

- залучення іноземних інвестицій. Держава повинна активно працювати над залученням іноземних інвесторів, створюючи сприятливі умови для інвестицій. Це включає податкові та інші стимули для інвесторів, спрощення процесів ліцензування та реєстрації бізнесу, а також гарантії безпеки для інвестицій.

- спрощення регуляторних вимог. Зменшення бюрократичних перешкод і спрощення процедури ведення бізнесу є необхідними для полегшення діяльності підприємців. Регуляторні реформи, спрямовані на зниження адміністративних бар'єрів, можуть сприяти активнішому розвитку бізнесу.

- підтримка кластерів та кооперацій. Створення кластерів бізнесів в окремих регіонах або галузях може забезпечити підприємствам кращі можливості для співпраці, обміну ресурсами та спільного розвитку. Підтримка кооперацій між малими і середніми підприємствами також сприяє збільшенню їх стійкості та конкурентоспроможності.

Запровадження цих рішень допоможе зміцнити підприємницьку діяльність у складний час, стимулювати економічний розвиток і сприяти відновленню економіки після війни. В цілому, реалізація зазначених рішень не лише сприяє зміцненню підприємств, а й формує більш стійку та динамічну економіку, здатну до відновлення та розвитку в умовах постійних змін. Залежно від успішності цих заходів, Україна має всі шанси на відновлення економічної стабільності та зростання після завершення війни.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Для збереження життєздатності підприємництва в умовах військового стану необхідно впроваджувати ефективні стратегії, що включають державну підтримку, міжнародну допомогу, пошук

нових ринків збуту та адаптацію до зміненої економічної ситуації. Важливим аспектом залишається післявоєнне відновлення, яке потребує комплексних підходів до відновлення інфраструктури, виробничих потужностей та бізнес-зв'язків. Проблеми ведення підприємницької діяльності в Україні під час військового стану значно ускладнили умови функціонування бізнесу. Основними викликами стали руйнування логістичних ланцюгів, зменшення купівельної спроможності населення, втрата доступу до фінансових ресурсів, міграція робочої сили та регуляторні зміни. Попри ці труднощі, підприємства продовжують адаптуватися завдяки державній підтримці, допомозі міжнародних партнерів та пошуку нових ринків збуту.

Вирішальним фактором для відновлення економіки після війни стане комплексний підхід до відбудови інфраструктури, підтримки бізнесу та залучення інвестицій. Тільки спільними зусиллями держави, бізнесу та міжнародної спільноти можливо забезпечити стабільний розвиток підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Література

1. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 77 с.
2. Жосан, Г., & Хірса, І. (2022). Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (14), 26-31. <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/245>
3. Грінченко Р.В. Тенденції розвитку підприємництва в Україні. Інтеллект XXI. 2019. No 3. С. 133–137
4. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.
5. Дем'яненко Т. І. Необхідність впровадження системи контролінгу на підприємствах України. Вісник ХНТУ. 2022. 2(81). С. 149-153 URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/60/55
6. Prokhorova V., Chobitok V., Pershyna K., Miahkykh I., Shelest O., Yukhman Ya. Patterns of the statelegal support to the dynamic information development of the socioeconomic environment. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2023. Vol. 124. Issue 13. P. 6–15.
7. Чобіток В. І. Парадигма мистецтва інтелектуалізації управління підприємством. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 67. С. 221–228
8. Пермінава, С., Ситник, Н., & Чупріна, М. (2024). Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. Економіка та суспільство, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
9. Яцкевич І. В. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. Вип. (39). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342>
10. Вороненко І.В., Клименко Н.А. Інноваційний розвиток в умовах цифровізації: оцінка та пріоритети. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 38-45.

References

1. Rapid assessment of the impact of the war on micro, small and medium-sized enterprises in Ukraine. Analytical report. Kyiv: United Nations Development Programme in Ukraine, 2022. 77 p.
2. Josan, G., & Hirska, I. (2022). Peculiarities of entrepreneurial activity under martial law in Ukraine. Tavria Scientific Bulletin. Series: Economics, (14), 26-31 <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/245>
3. Grinchenko, R.V. Trends in the development of entrepreneurship in Ukraine. Intellect XXI. 2019. No 3. pp. 133–137
4. Innovative Foundations for the Restoration and Development of Countries after Armed Conflicts: Innovative Dimension: Collective Monograph. Doctor of Economics Omelianenko V. A. Sumy: Institute of Strategies of Innovative Development and Knowledge Transfer. 2022. 280 p.
5. Demyanenko, T. I. "The need to implement the controlling system at the enterprises of Ukraine." Bulletin of KNTU. 2022. 2(81). pp. 149-153 URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/60/55
6. Prokhorova V., Chobitok V., Pershyna K., Miahkykh I., Shelest O., Yukhman Ya. Patterns of the statelegal support to the dynamic information development of the socioeconomic environment. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2023. Vol. 124. Issue 13. P. 6–15.
7. Chobitok, V. I. Paradigm of the Art of Intellectualization of Enterprise Management. Bulletin of Transport and Industry Economics. 2019. № 67. pp. 221–228
8. Perminova, S., Sytnyk, N., & Chuprina, M. (2024). Innovation activity in Ukraine during the period of military aggression: trends and prospects. Economy and Society, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
9. Yatskevich, I. V. Innovation policy of Ukraine in the post-war period. Economy and Society. 2022. Issue. (39). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342>
10. Voronenko, I.V., and Klymenko, N.A. Innovative development in the context of digitalization: assessment and priorities. Economy and state. 2022. № 2. P. 38-45.